İSTİKLÂL YOLUNDA MİLLİ MÜCADELENİN 100. YILI

İstanbul Aydın Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Uygulama Ve Araştırma Merkezi

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Elvin YILDIRIM

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ
UYGULAMA
VE
ARAŞTIRMA MERKEZİ

İSTİKLÂL YOLUNDA

MİLLİ MÜCADELENİN 100. YILI

ULUSAL SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Elvin YILDIRIM

İstanbul / 2020

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

İSTİKLÂL YOLUNDA

MİLLİ MÜCADELENİN 100. YILI

Ulusal Sempozyum Bildirileri

27 Kasım 2019

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Elvin YILDIRIM

Redaksiyon: Ar. Gör. Cem DÜZEN

Basım Yeri ve Yılı
İstanbul / 2020

E-ISBN
978-9752438934

Copyright @ **İstanbul Aydın Üniversitesi**
Bu Kitabın tamamının ya da bir kısmının, kitabı yayımlayan şirketin önceden izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.
Bu kitabın tüm hakları,
İstanbul Aydın Üniversitesi'ne aittir.

BAŞKAN'DAN

İstanbul Aydın Üniversitesi, kendini geliştirme olanakları ve niteliklerine sahip; ülkemizi dünya platformunda en iyi şekilde temsil edecek, Ulu Önderimizin ilke ve devrimleri ışığında ilerleyerek ülkemizi lider ülkeler konumuna yükseltecek; araştıran, sorgulayan ve üreten; yaşam için gerekli bilgileri kazanmanın yanı sıra kendini her alanda yenileyen, öğrenciler yetiştirme gayretini sürdürürken, yaptığı çalışmaları geniş kitlelere ulaştırarak bunlardan faydalanılmasına da gayret etmektedir.

100. yılını gururla andığımız Milli Mücadele, esareti reddeden, özgürlük ve bağımsızlığından ödün vermeyen Türk milletinin varoluş mücadelesi olarak ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda İstanbul'a gelip işgali gördüğünde, "Geldikleri gibi giderler" diyecek kadar inançlı bir şekilde yola koyulan Gazi Mustafa Kemal, "ulusal egemenliğe dayalı, kayıtsız şartsız bağımsız, yeni bir Türk Devleti kurmak" düşüncesiyle Anadolu'ya geçmiş, milletten aldığı güç ve destekle planlarını yürürlüğe koymuştur. Büyük bir inanç, azim ve kararlılıkla sürdürülen bu mücadele, tüm imkânsızlıklara rağmen zaferle sonuçlanmıştır.

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi ve Fen- Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü tarafından düzenlenen "İstiklal Yolunda Millî Mücadele'nin 100. Yılı Sempozyumu"nda sunulan bildiriler, İstanbul Aydın Üniversitesi'nin bilimsel çalışmaları konusunda kamuoyunun aydınlatılmasının yanında, bilim çevrelerine ve özellikle genç kuşaklara aktarılmak amacıyla yayınlanarak bilim dünyasına kazandırılmaktadır. Öğrencilerimize sadece belli bir kariyer süresince yetecek bilgiyi değil, hayat boyu ihtiyaç duyacağı bilgi ve deneyimi elde etmesini sağlayacak bir zihin alışkanlığı kazandırmak amacıyla Millî Mücadele'nin 100. yılında hazırlanan bu eserle Millî Mücadele'nin önemi, değeri ve hangi zorluklar altında gerçekleştiği bir kez daha hatırlanarak ülkemizi çağdaş uygarlık seviyesine ulaştıracak gençlerin yetiştirilmesine katkı sağlanacaktır.

Doç. Dr. Mustafa Aydın

İstanbul Aydın Üniversitesi

Mütevelli Heyet Başkanı

REKTÖR'DEN

Ülkemizin gelişimine, eğitim-öğretim, bilim ve araştırma alanlarında yapmakta olduğu çalışmalarla katkıda bulunarak kurulduğu 2003 yılından bu yana, "Aydınlık Bir Geleceğe" sloganıyla hareket eden İstanbul Aydın Üniversitesi, bir yandan öğrencilerini donanımlı bir şekilde yarınlara hazırlarken, diğer yandan dinamik ve enerjik bir üniversite olma iddiasını sürdürmektedir. Bir miras olarak devraldığı Cumhuriyeti gelecek nesillere taşıma görevini, özgün araştırma ve çalışmalar yaparak bilgi üretmek amacıyla hareket eden 35 ayrı araştırma merkezi ile yürütmektedir.

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından yayımlanan "İstiklal Yolunda Millî Mücadele'nin 100. Yılı Sempozyumu" tebliğ kitabı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, Büyük Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkıp Millî Mücadele'yi örgütlemeye başlamasının 100. Yıldönümünde, bu 100 yılın değerini, gösterilen çabayı ve yaşanan zorlukları hatırlayarak daha iyi anlayabileceğimiz birbirinden değerli akademik çalışmaları muhtevasında bulundurmaktadır.

Emperyalizme karşı yürütülen mücadelenin sonunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temeli, toprakları Mondros Ateşkes Anlaşması'yla parçalanıp işgal edilen Türk milletinin direniş yıllarında atılmıştır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Samsun'da milletin gücüne bir kez daha inanmış; Havza'da halkı mücadeleye davet etmiş, Amasya'da mücadelenin gerekçesi, amacı ve yöntemini açıklamış; Erzurum ve Sivas'ta ulusun kurtuluş çarelerini tespit edip açıklamıştır. Bu kurtuluş çareleri, Türk vatanının sınırlarını çizip bu sınırlarda yaşam koşullarını ortaya koyan Misak-ı Milli belgesiyle tüm dünyaya duyurulmuş, Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin faaliyetleriyle hayata geçirilmiştir.

Bu eserde, değerli akademisyenlerin çalışmaları, Millî Mücadele'nin dünya tarihindeki eşsizliğini bir kez daha ortaya koyarken, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ne zorluklarla kurulduğunu hatırlatmaktadır. "Bütün ümidim gençliktedir" diyen Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyetimizin ve istiklalimizin ilelebet yaşaması için Türk Gençliğine güvenini dile getirirken, Türkiye Cumhuriyeti'ni çağdaş uygarlık üzerine çıkarmayı gençlere görev olarak vermiştir. Bu eserin, en başta bu görev bilincine sahip gençler olmak üzere tüm okuyuculara Cumhuriyetimize giden zorlu süreci, Atatürk'ün bizlere işaret ettiği akıl ve bilimin ışığında yeniden anlamak ve yeniden yorumlamakta katkı sağlamasını temenni ederim.

Prof. Dr. Yadigar İzmirli

İstanbul Aydın Üniversitesi Rektörü

SUNUŞ

Üniversitemizin Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi (ATAM) ile Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü işbirliğinde düzenlediğimiz ve ana teması Türk Milli Mücadelesi olan "İstiklal Yolunda Milli Mücadele'nin 100. Yılı Sempozyumuna" ülkemizin çeşitli illerindeki üniversitelerden katılım gerçekleşmiştir. Birbirinden değerli bilim insanlarının katılımı ile Türk Millî Mücadelesi çok çeşitli bakış açılarıyla ele alınmıştır.

Türk milli mücadelesi ilk olarak dönemin şartları itibari ile sistemsel teşkilatlanma ile başlayamamıştı. Trakya'dan Ege'ye, Karadeniz'den Doğu Anadolu'ya kadar Türkiye'nin her yanında yerel milis kuvvetleri etkin ve caydırıcı hareketlerle işgaller karşısında durmaktaydı. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a ayak basması ve tüm güçleri örgütleyebilmesi ile işgaller karşısında Millî Mücadele tek yürek olmayı başardı. Kronolojik olarak 22 Haziran 1919 Amasya Genelgesi, 23 Temmuz 1919 Erzurum Kongresi, 4 Eylül 1919 Sivas Kongresi ve 23 Nisan 1920 TBMM açılması ile İstiklal Mücadelemizin teorik safhası tamamlanmış olup 11 Ocak 1921 ile 31 Mart 1921 I-II. İnönü Savaşları, 23 Ağustos 1921 Sakarya Meydan Savaşı ve 30 Ağustos 1922 Başkumandanlık Meydan Savaşı ve 9 Eylül 1922'de Yunan kuvvetlerinin İzmir'den denize dökülmesi ile Millî Mücadelenin pratik safhası da tamamlanmıştı. Mustafa Kemal Paşa ve Türk Millî Mücadelesini zafere ulaştıran kadronun önünde artık diplomatik safha kalmıştı. 11 Ekim 1922 Mudanya Ateşkes Anlaşması ve 24 Temmuz 1923 Lozan Anlaşması ile Türk Millî Mücadelesi, Anadolu coğrafyasındaki mücadelesini başarı ile noktalamıştı.

Türk İstiklal Mücadelesi aynı zamanda evrensel değerler taşıyan bir olgudur. Bu bağlamda Türk milli mücadelesi 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'da başlayıp 9 Eylül 1922 İzmir'de sona eren bir durum olmamıştır. Türk Millî Mücadelesi, yaratığı etki ve ilham ile 20. yy. boyunca dünyada muhtelif kıtalara yayılmış mazlum milletlerin kaderlerinde mühim rol oynamıştır. Pakistan ve Hindistan'ın milli uyanışları, emperyalizm karşısında onurlu duruşlarının arka planında Mustafa Kemal ve onun başlattığı Türk Millî Mücadelesi vardı. Türk Millî Mücadelesinden yıllar sonra dahi Fransız şovenizmine karşı bağımsızlıklarını arayan Cezayir'li vatanseverlerin cebinden Mustafa Kemal Atatürk'ün resimleri çıkmaktaydı. Esasen Türk Milleti de kendi milli mücadelesinde dünyanın tüm mazlum milletlerini barındırmaktaydı.

İstiklal Yolunda Millî Mücadele'nin 100. Yılı sempozyumu vesilesi ile bir kere daha bu ülkeyi bizlere emanet eden kahraman ecdadı sevgi, saygı ve rahmet ile yad ediyor, yarınlara umut dolu bakmak için güç buluyoruz.

Dr. Öğr. Üyesi Elvin YILDIRIM

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi
Uygulama ve Araştırma Merkez Müdürü

İÇİNDEKİLER

Başkan'dan **3**

Rektör'den **4**

Su**nuş** **5**

Açılış Tebliği .....
Cezmi ERASLAN
Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişi Olarak
Görevlendirilmesi ve Sonrası Üzerine Değerlendirmeler 8

Abdurrahman BOZKURT
İngiliz İstihbaratının Gözüyle İnönü Savaşları Sırasında
Türk-İtalyan Silah ve Askerî Malzeme Ticareti 18

Erkin AKAN
Osmanlı Arşiv Belgelerinde Akbaş Vakası 30

Hasan DEMİRHAN
Yunanistan'ın Batı Anadolu'yu İşgal Kararının
Alınmasının İngiltere'nin Çıkarları Açısından Değerlendirilmesi 48

Abdulhalûk Mehmet ÇAY
Kuvayi Milliye Ruhu'nun Manda Meselesine Tepkisi 70

Mustafa BUDAK
Mondros Mütarekesi'nden Sonra İşgale Karşı
Direnişe İlişkin Çeşitli Görüşler Ve Mustafa Kemal Paşa'nın Tavrı 92

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNDE AKBAŞ VAKASI (26-27 Ocak 1920)

Öğr. Gör. Erkin AKAN*

Özet

Bu çalışma, milli kuvvetlerin, Akbaş silah deposuna 26-27 Ocak 1920'de yaptıkları baskını ve bu baskının akislerini Osmanlı Arşiv belgeleri üzerinden incelemeyi ve değerlendirmeyi amaçlar.

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'ndan, 30 Ekim 1918'de imzaladığı Mondros Mütarekesi ile çıkmıştır. Mondros Mütarekesi'nin yirminci maddesi Osmanlı Ordusu'nun silah ve teçhizatının ne olacağı konusuna açıklık getirmişti: adı geçen mütarekenin beşinci maddesi gereğince terhis edilecek Osmanlı Devleti Ordusu'nun teçhizat, silah, mühimmat ve ulaşım araçlarının kullanımı konusunda İtilaf Devletleri'nin vereceği talimatlara uyulacaktı. Mütarekenin yirminci maddesi üstü kapalı da olsa silah ve mühimmatın itilaf tarafından el konulabileceğine ifade ediyordu.

Mütarekenin yirminci maddesinin kendilerine verdiği hakkı kullanan İngiliz Generali Milne, 6 ve 11 Aralık 1919'da tarihlerinde iki defa Gelibolu'da bulunan cephanelerin teslimini istemiştir. General Milne'nin Akbaş silah deposunda teslimini istediği mühimmatın miktarı şöyledir: Sekiz bin beş yüz Rus tüfeği, bin beş yüz Rus süngüsü, elli dört Rus makineli tüfeği, üç milyon yüz elli bin Rus fişeği ve çeşitli aletler.

General Milne'nin ikinci teslim talebinin üzerinden kırk altı gün geçtikten sonra "Kuvva-yı Milliye" Akbaş silah deposunu basarak buradaki mühimmatın büyük bir kısmını ele geçirmiştir. Akbaş baskını, milli kuvvetlerin silaha olan ihtiyacından ve buradaki silahların Rusya'ya gönderilmesi olasılığı nedeniyle gerçekleşmiştir.

Akbaş baskını "Kuvva-yı Milliye'nin" moral bulması açısından önemlidir. Fakat bu baskının akisleri en az baskın kadar önemlidir. Akbaş baskının ardından başta Gelibolu Mutasarrıfı Recep Bey olmak üzere Gelibolu'nun önde gelenleri tutuklanmıştır. Gelibolu'daki telgraf iletişimini kontrol altına almışlardır. Bandırma'ya bir miktar asker çıkarmışlardır ve İtilaf Devletleri, diğer cephaneliklerde- Maçka, Taşkışla, İzmit gibi- Akbaş baskını benzeri bir olayın yaşanmaması için önlem almışlardır. Ayrıca verdikleri bir nota ile Akbaş'daki tüfek sayısı kadar (8500 tüfeğin, mütarekenin yirminci maddesinden hareketle, Osmanlı Ordusu'nun kullanımına bırakılacak tüfek sayısından düşülmesini talep etmişlerdir. Akbaş baskına katkı verdikleri düşünülen Çanakkale Komutanı Şevket Bey [Galatalı], Akbaş'tan sorumlu Osmanlı Subayı Binbaşı Bahri Bey, Bergos [Umurbey] Müdürü Reşadeddin Bey, Çanakkale Merkez Jandarma Komutanı Rıza Bey'in İngiliz görevliler tarafından yargılanmasını da talep etmişlerdir. Akbaş baskınından sonra, 5 Şubat 1920'de tutuklanmış olan Recep Bey, 4 Nisan 1920'de bin lira kefalet ile istenildiğinde "isbat-ı vücut" etmesi şartıyla serbest bırakılmıştır.

Akbaş baskını, milli kuvvetlere maddi yardım dışında moral üstünlükte sağlamıştır.

***Anahtar Kelimeler**: Akbaş Baskını, kuvva-yı milliye, Hamdi Bey, Gelibolu, Anzavur İsyanı.*

* T. C Polis Akademisi Adile Sadullah Mermerci Polis Meslek Yüksek Okulu Öğretim Görevlisi. Email: erkinakan48@gmail.com

Giriş

Osmanlı Devleti, imzaladığı 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi ile Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkmıştır. Mondros Mütarekesi'nin beşinci maddesine göre terhis olacak olan Osmanlı Devleti silahlı kuvvetlerine ait silah ve mühimmatın ne olacağı, mütarekenin yirminci[1] maddesinde tanımlanmıştır: "*Beşinci madde mucibince terhis edilecek kuvva-yı Osmaniye'ye ait teçhizat, esliha cebehane ve vesait-i nakliyenin tarz-ı istimaline dair ita edilecek talimata riayet olunacaktır*."[2] Yirminci madde bu haliyle muğlaktır. Osmanlı Devleti Harbiye Nezareti [Savunma Bakanlığı] yirminci maddenin uygulanmasına açıklık getirmek için, 22 Şubat 1919'da bir emir yayınlamıştır: Görevli her askere bir tüfek verilecektir. Geriye kalan tüfeklerin yüzde onu subaylar için ayrılacaktır. Kalan diğer tüfekler ihtiyaç fazlası kabul edilip depolara yığılacaktır. Silahların sürgü kolları, silahların sınıflarına göre sandıklara yerleştirilecek ve sandıkların üzerlerine sürgü kolunun hangi sınıf silaha ait olduğu yazılacaktı. Sandıklara yerleştirilen sürgü kolları en yakın limana gönderilecekti.[3] Bu emrin ve Mondros Mütarekesi'nin yirminci maddesinin uygulanmasında bazı sorunlar ortaya çıkmıştır.

23 Ağustos 1919'da Afyonkarahisar'da İtalyan kuvvetlerinin yerine İngiliz kuvvetleri yerleşmiştir. İngilizler, Afyonkarahisar'daki 23. Tümen Komutanlığına ait cephaneliklere İngiliz nöbetçiler yerleştirmişti.[4] İngiliz askeri yetkilileri, bu tavrın nedenini "*Cephane deposundan cihet-i askeriyece ahar-ı mahalle arabalarla cebehane aşırılmakta olduğu görülmesine mebni ancak depolardan başka tarafa cebehane nakledilmemesinin temini*"[5] olarak açıklamışlardır. 23. Tümen Komutanı Ömer Lütfi Bey, İngilizlerin bu tavrına karşılık, Türk nöbetçilere, İngilizlerin cephanelikten silah almalarını engellemeleri yönünde emir vermiştir. Kendi karargâhının etrafına mitralyözler yerleştirmiş, karargâhın çevresinden İngiliz askerleri geçecek olursa ateş edilmesini emretmiştir. Karahisar Mutasarrıfı Mahmud Mahir Bey'e göre 23. Tümen Komutanı Ömer Lütfi Bey'in İngilizlere karşı davranışları endişe

[1] Mondros Mütarekesi'nin 20. maddesinin mütareke görüşmelerinden itibaren incelendiği bir çalışma için bakınız (bkz.) Fatih Mehmet Sancaktar, "Mondros Mütarekesi'nin 20. Maddesi ve İtilaf Güçlerinin Çatalca ve İstanbul Boğazı'ndaki Osmanlı Askeri Mühimmatını Satma veya İmha Etme Girişimlerine Osmanlı Devleti'nin Engel Olma Çabası (1921-1922)", *İmparatorluklar Çağına Veda*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2019, s. 260-264.
[2] Mondros Mütarekesi metni. *Takvim-i Vakayi*, No: 3384, 3 Kasım 1918, s. 2.
[3] Selçuk Ural, "İngiltere'nin Mondros Mütarekesi'nin 20. Maddesi'ne Aykırı Uygulamaları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 44, Güz 2009, s. 715; Harbiye Nazırı Fevzi Paşa, Mondros Mütarekesi'nin yirminci maddesine göre silahların korunması ve saklanması hakkının Osmanlı Devleti'ne; nerede kullanılacağı konusunun da İtilaf Devletlerine ait bir konu olarak değerlendirmiştir. (Harbiye Nezaretinden Sadarete 11 Şubat 1920 tarihli yazı. *Devlet Arşiv Başkanlığı (DAB)*: Hariciye Nezareti *(HR*) Siyasi ***(SYS),*** 2611/4, Lef 83.)
[4] Karahisar Mutasarrıflığından Dâhiliye Nezaretine 25 Ağustos 1919 tarihli telgraf. *DAB*: Dâhiliye Nezareti *(DH),* Kalemi- Mahsus *(KMS),* 53-2/108, Lef 3/1, 3/2.
[5] Karahisar Mutasarrıflığından Dâhiliye Nezaretine 27 Ağustos 1919 tarihli telgraf. *DAB: DH. KMS*., 53-2/108, Lef. 2.

vericidir.[6] Sivas Kongresi, 13 Eylül 1919'da, 23. Tümen Komutanı Ömer Lütfi Bey'i, Alaşehir ve havalisi komutanlığına tayin etmiştir.[7] 23. Tümen Komutanı Ömer Lütfi Bey, Sivas Kongresi'nin görevlendirme yapmasından üç gün sonra, kendisinin faaliyetlerine destek vermeyip İngiliz askeri kuvvetlerinin yanında duran Karahisar Mutasarrıfı Mahmud Mahir Bey'i tutuklayıp Denizli'ye göndermiştir.[8] Bu olaylar, Afyonkarahisar'daki cephanelikten Kuvva-yı Milliye'ye silah kaçırıldığını doğrular niteliktedir.

Erzurum'da konuşlu 3. Ordu Müfettişliği, Batum'da Osmanlı Devleti'ne ait silahları korumakla görevli olan çavuş ve İtilaf Devletleri askerlerinin, silahları-mitralyözler dâhil-sattığı tespitini yapmıştır.[9]

Mondros Mütarekesi'nin yirmi maddesinin uygulanmasına bir itirazda Eskişehir'de vuku bulmuştur. Eskişehir'de görevli İngiliz komutanı, bölgedeki bütün cephane depolarının anahtarlarının kendisine teslim edilmesini istemiştir. Fakat Eskişehir mıntıkası komutan vekili İngiliz komutanın talebine karşı çıkmıştır. Komutana vekiline göre cephane ve depoların "düvel-i itilafiye askerleri tarafından taht-ı muhafazaya" alınmaları mümkündür. Ama cephane ve depoların anahtarlarının teslim edilmesi mütarekeye aykırıdır. Eskişehir Mutasarrıfı Hilmi Bey, bu konuda bağlı olduğu Dâhiliye Nezaretinden görüş istemiştir.[10] Dâhiliye Nezaretine göre İngilizler, mütareke şartları gereği cephanelik ve depoları denetim altına alabilirler. Mütareke şartlarının dışındaki teklifler mütareke komisyonunun görev alanı içindedir. Ama Eskişehir mıntıkası komutan vekili, cephane ve silah depolarının anahtarlarını İngilizlere verip vermeyeceğini Harbiye Nezaretine sorup ona göre davranmalıdır.[11] Dâhiliye Nezareti, Hilmi Bey'in sorusuna net bir cevap vermemiştir.

24/25 Eylül 1919 gecesi saat 12.30 sıralarında, Kâğıthane civarında Galataderesi olarak adlandırılan tarlanın sağındaki tepenin önünde üç çadır altına depo edilmiş olan, 250 sandık kadar 9 ve 12 santimlik top mermilerinden oluşan cephanelikte patlama olmuştur.[12]

Akbaş baskını öncesinde yaşanan olaylardan çıkan sonuç: terhis olan Osmanlı Ordusuna ait silah ve cephane, kuvva-yı milliyeye verilmiştir, satılmıştır, yabancı denetimine verilmek

[6] Karahisar Mutasarrıflığından Dâhiliye Nezaretine 28 Ağustos 1919 tarihli yazı. *DAB: DH. KMS.*, 53-3/27, Lef 2; Dâhiliye Nezaretinden Harbiye Nezaretine 4 Eylül 1919 tarihli yazı. *DAB: DH. KMS.*, 53-3/27, Lef 1.
[7] Bil-umum Kaza ve Kaimakamlıklara Başlıklı 13 Eylül 1919 tarihli yazı**.** *DAB: DH. KMS***.** , 53-3/27, Lef 4.
[8] Mahmud Mahir Bey'den Dâhiliye Nezaretine 25 Ekim 1919 tarihli yazı. *DAB: DH. KMS*., 53-4/14, Lef 1; Dâhiliye Nezaretinden Harbiye Nezaretine 13 Aralık 1919 tarihli yazı. *DAB: DH. KMS*., 53-4/14, Lef 2.
[9] Dâhiliye Nazırı Adil Bey'den Harbiye Nazırı Süleyman Şefik Paşa'ya 2 Eylül 1919 tarihli yazı. *DAB: DH. KMS.*, 53-3/23, Lef 1.
[10] Eskişehir Mutasarrıfı Hilmi'den Dâhiliye Nezaretine 5 Eylül 1919 tarihli şifreli telgraf. *DAB: DH. KMS.*, 53-3/11, Lef 2.
[11] Dâhiliye Nezaretinden Eskişehir Mutasarrıflığına 6 Eylül 1919 tarihli yazı. *DAB: DH. KMS*., 53-3/11, Lef 1.
[12] Kâğıthane'de Galataderesi adı verilen alandaki cephane patlamasıyla ilgili 25 Eylül 1919 tarihli tutanak sureti. *DAB: DH.*, Emniyet-i Umumiye *(EUM),* Asayiş Kalemi (*AYŞ)*, 22/82, Lef. 3.

istenmemiştir. Ayrıca seyyar olarak nitelenebilecek bir cephanelikte patlama olmuştur. Bu gelişmeler göz önüne alındığında, Mondros Mütarekesi'nin yirminci maddesinin uygulanmasında standart sağlandığı söylenemez.

Akbaş Cephaneliği Baskını ve Akisleri

İngiltere Karadeniz Ordusu Başkomutanı General Miln, 6 Aralık ve 11 Aralık 1919 tarihlerinde, Denikin ordusuna gönderilmek üzere Çanakkale bölgesindeki bazı depolarda ve cephaneliklerde bulunan silahların ve mühimmatın teslimini istemiştir. Çanakkale'den: Rus tüfeği (1500), Rus fişeği (50000), makineli tüfek (21), uçak topu (3), uçak mermisi (950). Kilitbahir'den: Hartuç (60000), Rus tüfeği (600), çeşitli sayıda kovan (sayısı belirtilmemiş), 3 yivlik Rus toplarına ait kuyruk takımı (sayısı belirtilmemiş). Akbaş'tan[13]: Rus tüfeği (8500), Rus süngüsü (1500), Rus makineli tüfeği (54), Hotchkiss makineli tüfek (19), makineli tüfek beden namlusu (200), Rus fişeği (3150000), çeşitli araçlar (sayısı belirtilmemiş). General Miln'in istediği cephane ve mühimmatın büyük kısmı 24 Aralık 1919 tarihine kadar teslim edilmiştir.[14]

General Miln'in Akbaş'taki silahlar ve mühimmatı Denikin ordusuna göndermek için istediği tarihten önceki ve sonraki tarihlerde, Gelibolu'da konuşlu Fransız askeri kuvvetlerinin, Akbaş cephaneliğinde, mütareke şartlarına uymayan bazı hareketleri olmuştur.

1 Aralık 1919 Pazar günü, bir başçavuş ve yedi neferden oluşan bir Fransız müfrezesi Akbaş'a gelmiştir. Müfrezedekiler, 123. Fransız tabur komutanını emriyle Akbaş'taki silahları ve cephaneyi korumak için geldiklerini söylemişler ve cephane ambarının anahtarını istemişlerdir. Akbaş'taki görevliler, anahtarın memurda olduğu cevabını verince, Fransız müfrezesi cephane ambarının kilidini kırmış, içerden sekiz adet demir hasta karyolası, iki su kovası, sekiz çay tası, iki yemek kazanı almıştır. Müfrezeden, sayılan eşyaları aldıklarına dair bir belge alınmıştır. Fransızlar, silah ambarının kapısını kıracaklarını söylemişlerdir.[15] 5 Aralık 1919'da Akbaş'ta görevli Fransız nöbetçiler, eşya ambarının kapısını kırarak içerden bomba fitili ve yirmi beş adet Rus fişeği almışlardır. Ayrıca Akbaş silah ambarının anahtarının kendilerine teslim edilmesini istemişlerdir. Akbaş'taki Türk görevliler, silah ambarının anahtarı elinde olan memurun hasta olduğu cevabını vermişlerdir. Fransızlar, silah ambarının anahtarının birkaç gün içinde kendilerine teslim edilmemesi halinde, silah ambarının kapısını

[13] Akbaş liman sahasında beş depo vardır. (15 Şubat 1919 tarihli General Miln'in yazısı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef. 76.)
[14] Harbiye Nezaretinden Sadarete 11 Şubat 1920 tarihli yazı**.** *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 15.
[15] Akbaş Umum Cephane Komisyonu Reisi Binbaşı Osman'dan Gelibolu Mevki Komutanlığına 2/3 Aralık 1919 tarihli yazı**.** *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 102-1.

kıracaklarını söylemişler ve silah ambarının penceresini kırmışlardır.[16] 6 Aralık 1919'da üsteğmen rütbesinde iki Fransız subayı Akbaş cephaneliğine gelmiştir. Teğmenler silah ambarının kapısını açıp içeri girmişler, silahları sayıp Kilitbahir'e dönmüşlerdir. Cephane ambarından bir tane Şınayder [Schneider] tüfek almak istemişler ama Akbaş Cephane Komisyon Reisi Binbaşı Osman Bey buna izin vermemiştir.[17] 7 Aralık 1919'da bir Fransız subayı Akbaş eşya ambarından on iki adet yemek tabağı ve on dokuz adet çay tası almıştır.[18]

Fransız askerlerinin Akbaş'taki taşkınlıklarından rahatsız olan Gelibolu mevki komutanı Binbaşı Halit Bey, Kilitbahir'deki Fransız komutanlığına bir mektup yazmıştır: "*Bazı maiyetiniz tarafından Akbaş mıntıkasındaki bazı cephaneliklerin kapıları kırıldığı memurumuz tarafından tarafıma bildirilmektedir. Bunun menini pek ziyade rica ederim. Emir siz hiçbir şey verilemeyeceği vecihle memurumuzu mazur görmeniz lazımdır. Oradaki memurlarımızla halledemeyeceğiniz bir işiniz olursa bana müracaat ediniz*."[19] Halit Bey'in mektubuna "*Fransız zabiti her daim depolara girecektir*"[20] şeklinde cevap gelmiştir. 10 Aralık 1919'da Akbaş cephaneliğinde görevli Fransız askerleri, cephane ambarından fazla miktarda Rus tüfeği ve fişeği almışlardır. Aldıkları silah ve fişekleri, kuş avlamakta ve sağa sola ateş etmekte kullanmışlardır. Fransızlar, 11 Aralık 1919 günü de Akbaş cephaneliği depolarından aldıkları silahlarla kuş avlamaya devam etmişlerdir. 13 Aralık 1919 günü bir Fransız subayı, kilitli olan silah ambarlarından birini açmak istemiş, buna Akbaş'ta görevli Osmanlı askerleri izin vermemiştir.[21]

54. Tabur Komutanı Yüzbaşı Mehmet Sabit Bey, Akbaş cephaneliğinde görevli Fransız askerlerin uygunsuz hareketleri veya taşkınlıklarıyla ilgili olarak "*hükümetimizi ızrâr edeceği gibi askerimizinde şiraze-i intizamdan çıkmasına sebebiyet verecektir*"[22] şeklindeki tespiti ile Akbaş cephaneliği baskınını öngörmüştür diyebiliriz.

Akbaş cephaneliği baskınından kısa bir süre önce İngilizler, Denikin ordusuna göndermek için, Gülhane cephane ambarından altı yüz kırk bir sandık Rus fişeği almışlardır.

[16] Akbaş Umum Cephane Komisyonu Reisi Binbaşı Osman'dan Gelibolu Mevki Komutanlığına 5 Aralık 1919 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 102-1.
[17] Akbaş Umum Cephane Komisyonu Reisi Binbaşı Osman'dan Gelibolu Mevki Komutanlığına 6/7 Aralık 1919 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 102-2.
[18] Akbaş Umum Cephane Komisyonu Reisi Binbaşı Osman'dan Gelibolu Mevki Komutanlığına 7 Aralık 1919 tarihli yazı**.** *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 102-2.
[19] Kilitbahir'deki Fransız komutanlığına Gelibolu mevki komutanlığından gönderilen 7 Aralık 1919 tarihli mektubun sureti**.** *DAB. HR. SYS.,* 2611/4, Lef 102-4.
[20] Akbaş Cephane Komisyonu Reisi Binbaşı Osman'dan Gelibolu Mevki Komutanlığına 14 Aralık 1919 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 102-3.
[21] Harbiyle Nezaretinden Sadarete 11 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 15-16.
[22] 54. Tabur Komutanı Mehmet Sabit'ten Gelibolu Mevki Komutanlığına 10/11 Aralık 1919 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS*., 2611/4, Lef 102-2.

Yine aynı amaçla, 17 Ocak 1920'de, Maçka silahhanesinden yedi bin dört yüz elli Rus tüfeği, yirmi dokuz makineli tüfek ve Bostancı Başıbüyük'teki cephane depolarından 15 Ocak 1920-1 Şubat 1920 tarihleri arasında on iki bin altı yüz yirmi üç sandık Alman yapım Rus fişeği almışlardır.[23]

Akbaş cephaneliği baskının yapılmasının nedenleri: Akbaş'taki silah ve cephanenin Denikin ordusuna gönderilmek istenmesi, Akbaş cephaneliğinde görevli Fransız askerlerin uygunsuz hareketleri, Anadolu'da Yunan yayılmasına karşı koyan milli kuvvetlerin Akbaş'taki silahlara ve cephaneye duydukları ihtiyaç şeklinde sıralanabilir.

Akbaş cephaneliği baskınından bir hafta önce, Köprülü Hamdi Bey'in en yakın arkadaşlarından biri olan Dramalı Rıza Bey ve Rıza Bey'in iki adamı, Biga'dan Rumeli sahiline geçip çobanmış gibi davranarak Akbaş'ta keşif yapmışlardı. Keşfin sonucunda, Akbaş'taki nöbetçi sayısı, depolara giden yollar, yükleme yapılabilecek yerler, depoların içeriği, iletişim hatlarının durumu gibi bilgileri alıp Köprülü Hamdi Bey'in yanına dönmüşlerdi.[24]

Resmi raporlara göre Akbaş vakası şöyle cereyan etmiştir: Bergos [Umurbey] Müdürü Reşadeddin Bey, 19 Ocak 1920 Pazartesi günü, incelemelerde bulunmak üzere Okçular köyüne gitmişti. Okçular'da bulunduğu sırada, Bergos karakol komutanı Macit Bey'den bir pusula aldı. Pusulada, kuvva-yı milliye takip komutanı Dramalı Rıza Bey'in Bergos'a geldiği, aynı günün akşamında da kuvva-yı milliye umum komutanı Hamdi Bey'in geleceği, gelen kuvvetlerin Reşadeddin Bey'in Bergos'a dönmesini istediği yazılıydı. Ayrıca Dramalı Rıza Bey, Macit Bey'e Kürt Bekir'in adamlarının yerini sormuştu. Macit Bey'in yazdığı pusulayı alan Reşadeddin Bey Bergos'a döndü. Reşadeddin Bey, Bergos merkeze geldiğinde, kuvva-yı milliye takip komutanı olduğunu söyleyen Dramalı Rıza Bey ve otuz adamının nahiye merkezinde olduğunu gördü. Dramalı Rıza Bey, Kara Hasan çetesinden firar edenleri yakalamak için Bergos'a geldiğini söyledi. 19 Ocak 1920 gecesi alaturka saat birde kuvva-yı milliye umum komutanı Köprülü Hamdi Bey'de Bergos'a geldi. Hamdi Bey, Kara Hasan çetesi firarileri ile kendi kuvveti arasında çatışma çıkacağını, Bergos sakinlerinin gereksiz yere heyecanlanmamaları konusunda Reşadeddin Bey'i uyardı. 20 Ocak 1920'de Köprülü Hamdi Bey'in idaresindeki kuvvet Bergos'tan ayrılıp Lâpseki'ye gitti. Üç gün Lâpseki'yi merkez tuttu. Köprülü Hamdi Bey'in kuvveti 23 Ocak 1920'de Bergos'a döndü. 23-26 Ocak 1920 tarihleri arasında Hamdi Bey'in kuvvetinin sayısında hayli artış olmuştur. Bu zaman aralığında Hamdi Bey, Bergos'ta sıkı bir düzen kurmuş ve kurduğu düzen sayesinde firarilerin bir kısmını

[23] Harbiyle Nezaretinden Sadarete 11 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.* 2611/4, Lef 16.
[24] Kazım Özalp, *Milli Mücadele (1919-1922)*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998, s. 90; Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt: III, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1978, s. 23-24.

yakalamış birini de ölü ele geçirmişti. 26/27 Ocak 1920 gecesi, yüz veya yüz elli kişilik bir kuvva-yı milliye grubu, bir manga Fransız askeri ile on üç Türk askerinin koruduğu Akbaş cephaneliğine geçmiştir. Gece saat iki sıralarında, nöbet tutan Fransız askerinin elinden silahını alıp diğer Fransız askerlerinin bulunduğu odayı basıp onları da etkisiz hale getirdikten sonra, gürültü yapmadan cephane ve silah ambarlarının kapılarını açarak silahların tamamını[25] cephanenin ise bir kısmını kayıklara yükleyerek Anadolu sahiline, Bergos iskelesine geçirmişlerdi. Silah yüklü kayıkları Bolayır vapuru çekmiştir. Baskını yapan kuvva-yı milliye grubu, Akbaş'ta görevli Binbaşı Bahri Bey, Üsteğmenler[26] Osman ve Hulusi Efendiler ile Fransız askerleri yanlarında götürmüşlerdi. Akbaş'ta bıraktıkları silahları korumak için bir jandarma ve bir de topçu neferi bırakmışlardı. Bergos iskelesine çıkarılan silahları, kuvva-yı milliyenin Bergos merkezi ve çevre köylerden toplatarak iskeleye yönlendirdiği araba, hayvan, deve gibi vasıtalar, Bergos içinden geçerek taşımışlardı. Akbaş'tan alınan silah ve cephanenin taşınması, kuvva-yı milliye mensuplarının denetiminde, 27 Ocak 1920 öğleye kadar devam etmiştir. Silah taşıma işinin başlamasından önce ortadan kaybolmuş olan Hamdi Bey ve arkadaşları, silah taşıma işinin bitmesinden sonra Bergos merkezde ortaya çıktılar. Akbaş'tan alınan askerlerden Binbaşı Bahri Bey ve altı Fransız askerin 27 Ocak 1920 öğleden sonra bir kayıkla Akbaş'a iade edilmiştir.[27]

"*Köprülü Hamdi Bey'in fedakârane ve cesurane hareketle elde eylediği şayan-ı gıpta muvaffakıyetten mütehassıl teşekküratımızın mumaileyhe tebliğine delâlet buyrulmasını rica eder böyle azim bir muvaffakıyete saik olan zat-ı biraderilerini tebrike şitap eyleriz*"[28] Mustafa Kemal Paşa, Akbaş'taki başarıları nedeniyle, 28 Ocak 1920'de 61. Tümen Komutanı Kazım Bey'e çektiği telgraf vasıtasıyla Köprülü Hamdi Bey ve arkadaşlarını kutlamıştır.

İngiliz ve Fransız askeri kuvvetleri, Akbaş cephaneliği baskınına karşılık dört çeşit tepki vermişlerdi: Çanakkale bölgesindeki bazı cephaneliklerdeki silah ve mühimmatın taşınması,

[25] 7 Şubat 1920 tarihli Le Temps Gazetesi, kuvva-yı milliyenin Akbaş'tan 8500 tüfek, 3000 makineli tüfek, 1500000 fişek aldığını yazmıştır. (Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 164.)

[26] Dâhiliye Nezaretinden Sadarete yazılmış olan 289Ocak 1920 tarihli yazıda Teğmen Hulusi ve Osman Efendiler kaydı vardır**.** *DAB: BEO.*, 4616/346145, Lef 6.

[27] Bergos Müdürü Reşadeddin Bey'in Dâhiliye Nezaretine gönderdiği 28/29 Ocak 1920 tarihli Akbaş vakası ile ilgili raporu. *DAB*: Bâb-ı Âli Evrak Odası (*BEO*), 4616/346145, Lef 7 ve Aynı raporun bir başka örneği *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 3; Bergos Karakol Komutanı Macit'in Bergos Müdürü Reşadeddin Bey'e yazdığı 19 Ocak 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS., 2611/4, Lef 2*; Bergos Müdürü Reşadeddin Bey'in 27 Ocak 1920 tarihli yazısı. *DAB: HR. SYS., 2611/4, Lef 2*; Eceabat Nahiyesi Müdürünün Akbaş vakası ile ilgili 29 Ocak 1920 tarihli rapor sureti: *DAB: DH. EUM. AYŞ.*, 32/58, Lef 2; Dâhiliye Nezaretinden Sadarete 29 Ocak 1920 tarihli yazı. *DAB: BEO.*, 4616/346145, Lef 6; Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 29 Ocak 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS., 2611/4, Lef 5*; Edirne Vilayetinden Dâhiliye Nezaretine 29 Ocak 1920 tarihli şifre**.** *DAB: BEO.*, 4616/346145, Lef 29; Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 1 Şubat 1920 tarihli yazı**.** *DAB: HR. SYS., 2611/4, Lef 12*; Dâhiliye Nezaretinden Sadarete 1 Şubat 1920 tarihli yazı**.** *DAB: BEO.*, 4616/346145, Lef 22.

[28] Kemal Atatürk, *Nutuk Vesikalar*, Vesika No: 239 (b), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 90.

Akbaş'tan alınan silahları bulmak için Bandırma'ya asker çıkarılması, Maçka silahhanesi ve İzmit'teki cephaneliklerde önlem alınması, Akbaş vakası ile ilgili Çanakkale'de geniş bir soruşturma açılması.

Akbaş cephaneliği baskının hemen akabinde, Gelibolu bölgesinde yaşanan gelişmeler: 27 Ocak 1920'de İngilizler, Akbaş iskelesinde bulunan değeri altı bin liralık motora el koymuştur. Yine İngiliz askerleri, Gelibolu sürgü kolu deposundaki malzemeyi Çanakkale dışına taşımaya başladılar. Gelibolu sürgü deposunda, Osmanlı Ordusu'nun terhisinden sonra geriye kalan tüfek ve makineli tüfeklerin sürgü kollarıyla kapak takımları, top kamaları bulunuyordu. Gelibolu sürgü kolu deposunda, bine yakın top kaması ile üç yüz bine yakın tüfek sürgü kolu vardı. Ama makineli tüfeklerin hayati derecede önemli aksamları Gelibolu sürgü kolu deposuna götürülmemiş, Taşkışla'ya götürülmüştü. Taşkışla'ya götürülmüş olan aksam bin sekiz yüz on üç makineli tüfeğe aitti. 27/28 Ocak 1920'de Akbaş'a yeni bir baskın yapılmasını önlemek için denizden iki Fransız gemisi ile karadan bir Fransız bölüğü Akbaş'ı ablukaya almıştı. 28 Ocak 1920'de Gelibolu limanına, kayıkları denetlemesi için bir Fransız nöbetçi ikame edilmişti. Bu nöbetçi daha sonra oradan kaldırılmıştır. 29 Ocak 1920'de bir Fransız torpidosu bir mavna ile Akbaş'ta kalan Rus tüfeklerini ve cephaneyi alıp götürmüştür. 31 Ocak 1920'de bir Fransız subayı Akbaş cephane parkında görevli Osmanlı nöbetçilerinin silahlarına el koymuştur. 31 Ocak 1920'den sonra gelişen olaylar: Akbaş'taki iletişime yarar aletlere Fransız ve İngiliz askeri kuvvetleri el koymuştur. Kilitbahir'deki 123. Senegal taburu, Bigalı silah tamirhanesinin kapısın kırıp tamirhanenin içindeki aletleri, cephaneyi alıp gitmiştir. Fransız kuvvetleri, Akbaş'taki ambarlardan birçok eşya ve fişek almıştır. Bir İngiliz subayı, Kabak Tepe'deki 213 ve 268 numaralı bataryaların dişli çarklarını alıp gitmiştir. Akbaş'ı kuşatmış ve Akbaş'taki cephaneyi taşımakta olan Fransızlarla görüşmek için 60. Tümenden Akbaş'a gönderilmiş olan Osmanlı subayının Akbaş'a yaklaşmasına Fransızlar izin vermedikleri gibi Akbaş'taki Osmanlı nöbetçilerini[29] de kovmuşlardır.[30]

Akbaş cephaneliğinde kalan cephaneyi ve silahları sadece Fransızlar taşımamıştır. İngilizler de taşımıştır. İngilizler, Akbaş'taki cephaneyi, motorlu iki büyük duba ve Viktorya isimli balıkçı teknesi ile Akbaş'tan alıp Çimenlik iskelesi önüne yığmışlardı. İngilizler taşıma işini yönetmeleri için iki subay ve bu subayların emrine yüz Hintli asker vermişti. Çimenlik önünde başka yere taşınmak için yığılı duran silahları gören Metropolit vekili ve birkaç yerli

[29] Akbaş'tan Fransızların kovdukları nöbetçilerin ifadesine göre Fransızlar Akbaş teçhizat ambarından eşya kaçırmaktadırlar. (Birinci Kol Ordu Komutanlığından Harbiye Nezaretine 2 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef. 108.)
[30] Harbiye Nezaretinden Sadarete 11 Şubat 1920 tarihli yazı**.** *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 16.

Rum, kuvva-yı milliyenin yakınlara kadar geldiği gerekçesiyle, "*nefs-i müdafaa"* için bu silahların kendilerine dağıtılmasını istemişlerdi.[31]

İtilaf Devletleri, Gelibolu'da kendi işgal bölgelerinin dışındaki Gaziler ve Dereler depolarına da müdahale etmişlerdi. İngiliz General Montagu, Gaziler deposuyla Dereler'deki cephaneliklerin Akbaş iskelesine taşınmasına Osmanlı memurlarının yardım etmesini istemiştir. General Montagu, taşıma işine civar köyleri ahalisinin katılımını ve Gelibolu'daki taşıma vasıtalarının bu işe tahsis edilmesini de istemiştir. Eğer taleplerine olumlu cevap verilmez ise kuvvet kullanacağını da beyan etmişti. Gelibolu'daki Osmanlı askeri yetkilileri, General Montagu'ya, bu konuda mütareke komisyonunun bir emir vermediğini ama isterlerse İtilaf Devletleri askerlerinin cephanelikleri taşıyabileceği cevabını vermişlerdi.[32]

Akbaş baskını sonrasında İngilizler, Eceabat'ta bulunan cephaneleri Akbaş iskelesi üzerinden taşımışlardı. Taşıma işine, Gaziler ve Dereler'deki silah ve mühimmatın taşınması sırasında olduğu gibi yine Osmanlı memurlarının yardım etmesini istemişlerdir. Ama mütareke komisyonu, cephane taşımaya Osmanlı memurları yardım edecektir, şeklinde bir karar almadığı için, Osmanlı memurları İngilizlere yardım etmemiştir.[33]

İngilizler, Akbaş baskını sonrası, Gelibolu dışında, İstanbul'da Maçka silahhanesinde de bazı önlemler almışlardır. Akbaş baskınının gerçekleşmesinden ikin gün sonra İngiliz Karadeniz Ordusu Komutanı General Miln, İstanbul'da Akbaş vakası benzeri bir olayın yaşanmaması için Maçka silahhanesine bir İngiliz muhafız kıtası yerleştirilmesini teklif etmiştir.[34]Harbiye Nazırı Fevzi Paşa, bu talebin mütarekeye aykırı olması nedeniyle kabul edilmemesini ve bir karşı teklif sunulmasını önermiştir.[35] Harbiye Nazırı Fevzi Paşa'ya göre Akbaş vakası benzeri olaylar, İtilaf Devletleri'nin silah depolarına gereksiz müdahalelerinin bir sonucudur. Fevzi Paşa'nın karşı teklifi şöyledir: Maçka silahhanesinin bitişiğindeki binada bir Fransız müfrezesi vardır. Maçka silahhane binasının birkaç yüz metre uzağında Taşlık olarak adlandırılan alanda bir İngiliz parkı mevcuttur. Maçka silahhanesine muhafız kıtası gönderileceğine, orada bulunan Fransız kuvvetleri takviye edilmeli, gönderilmesi düşünülen

[31] Kala-i Sultaniye Mutasarrıflığı Vekâletinden Dâhiliye Nezaretine 30 Ocak 1920 tarihli telgrafname sureti. *DAB: BEO.*, 4616/346145, Lef 15; Dâhiliye Nezaretinden Sadarete 5 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: BEO.*, 4616/346145, Lef 14; Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 5 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: BEO.*, 4616/346145, Lef 20.

[32] Dâhiliye Nezaretinden Sadarete 12 Şubat 1920 tarihli yazı: *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 72; Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 12 Şubat 1920 tarihli yazı: *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 73; Hariciye Nezaretinden Dâhiliye Nezaretine 19 Şubat 1920 tarihli yazı; *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 71.

[33]Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 23 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 37; Dâhiliye Nezaretinden Sadarete 23 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: BEO.*, 4616/346145, Lef 24; Hariciye Nezaretinden Dâhiliye Nezaretine 3 Mart 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 36.

[34]Karadeniz Ordusu Komutanı General Miln'den Harbiye Nezaretine 29 Ocak 1920 tarihli yazı. *DAB: BEO.,* 4616/346145, Lef 17.

[35] Harbiye Nezaretinden Sadarete 31 Ocak 1920 tarihli yazı. *DAB: BEO*., 4616/346145, Lef 11.

İngiliz muhafız kıtası da Taşlık'taki İngiliz parkına gönderilmelidir. Bu iki kuvvetin herhangi bir baskın sırasında yardıma gelmesi daha kolay olacaktı.[36] İngiliz General Miln, Fevzi Paşa'nın teklifini kabul etmemiştir.

31 Ocak 1920 günü Maçka silahhanesinin arkasındaki barakalar İngiliz askerlerine teslim edilmiştir. İngiliz askerleri, 2 Şubat 1920'de Maçka silahhanesinin anahtarını Osmanlı depo subayının elinden almış ve Maçka silahhanesindeki Osmanlı nöbetçilerinin de kaldırılacağını söylemişlerdi. 3 Şubat 1920'de, Harbiye Nezaretinde görevli İngiliz irtibat subayı ile Maçka silahhanesindeki durum görüşülmüş ve silahhanenin anahtarının Osmanlı depo subayına verilmesi, bir silahsız ikisi silahlı Osmanlı nöbetçisinin silahhanede görevlendirilmesi karar altına alınmıştır. Fakat Maçka silahhanesinde konuşlu İngiliz müfrezesinin komutanı, kendi komutanlarından herhangi bir emir almadığını belirterek, alınan kararları uygulamamıştır. 4 Şubat 1920'de, Harbiye Nezaretinde görevli İngiliz irtibat subayı, silahhane anahtarının İngiliz subayda bulunmasını General Miln'in istediğini söylemiştir. Harbiye Nazırı Fevzi Paşa'ya göre, İngilizlerin gözetiminde bulunan bir silahhanenin anahtarının Osmanlı subayı elinde bulunmasında bir sakınca olmamalıdır. Ayrıca anahtarları İngiliz subaylarında[37] olan Başıbüyük, Eskişehir, İzmit gibi silah depolarının içeriğinde zayiat oluştuğu da unutulmamalıydı. Fevzi Paşa'nın uyarıları sonuç vermemiştir. Maçka silahhanesinde görevli İngiliz müfreze komutanı, silahlı Osmanlı nöbetçilerinin göze görünmeyecek şekilde silahhanenin arka tarafında, silahsız Osmanlı nöbetçisinin de silahhanenin asıl kapısı önünde bulunmasını istemiştir. Harbiye Nazırı Fevzi Paşa, Osmanlı nöbetçilerinin "*izzet-i nefislerinin*" rencide edilmemesini General Miln'den istemiştir.[38] General Miln, Harbiye Nazırı Fevzi Paşa'nın önerilerini yine dikkate almamıştır.

Akbaş baskını nedeniyle taşınması istenen cephanenin bulunduğu yerlerden biri de İzmit'tir. İngilizler, Kütahya'dan İzmit'e getirilmiş olan, İngiliz ve Osmanlı nöbetçilerinin koruması altındaki altmış bin sandık cephaneyi sahile taşımak istemişlerdi. Taşımaya 19 Şubat 1920'de başlamışlardı. Ama Osmanlı Harbiye Nezareti İzmit'teki cephanenin taşınmasının engellenmesini istemiştir. 25. Kolordu Komutanlığı İzmit Tümen Komutanı Kaymakam Fevzi Bey kuvvet kullanarak cephanenin sahile taşınması işini tatil etmiştir. General Miln 20 Şubat

[36] Harbiye Nezaretinden İngiliz Karadeniz Ordusu Komutanı Miln'e 31 Ocak 1920 tarihli yazı. *DAB: BEO.,* 4616/346145, Lef 4.
[37] İngiliz Karadeniz Ordusu Başkomutanı General Miln, Akbaş baskını sonrasında İzmit, İstanbul ve Çanakkale sahasındaki bütün silah ve mühimmat depolarındaki Osmanlı nöbetçilerinin kaldırılmasını istemiştir. Depolara girmeleri zaruri olan Osmanlı memurları, İngiliz yetkililerden alacakları yazılı izinle gireceklerdi. (İngiliz Karadeniz Ordusu Başkomutanı Miln'den Harbiye Nazırı Paşa'ya 19 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 104.
[38] Harbiye Nezaretinden İngiliz Karadeniz Ordusu Komutanı General Miln'e 5 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. HYS.*, Lef 14.

1920 Cuma günü Harbiye Nezaretine gönderdiği İngiliz binbaşı aracılığıyla cephanenin taşınmasına izin verilmez ise İzmit'e gönderilen savaş gemilerinin şehri bombalayacağını söylemiştir.[39] Bu tehdit üzerine İzmit'teki cephanenin taşınmasına engel olunmaktan vazgeçilmiştir.

İtilaf Devletleri, Akbaş baskını sonrasında, bir taraftan Çanakkale-İstanbul-İzmit sahası olarak adlandırdıkları yerlerdeki cephane ve silahları korumaya alırken diğer taraftan Akbaş baskını sırasında kuvva-yı milliyenin ele geçirdiği silahların peşine düşmüştür.

1 Şubat 1920'de Bandırma limanına bir İngiliz torpidosu gelmiştir. Torpidodan çıkıp hükümete ve 14. Kol Ordu Komutanlığına başvuran İngiliz yüzbaşısı, Bandırma'ya iki yüz asker çıkarılacağını söylemiştir. Askerlerin kalması için yer verilmesini istemiştir.[40] Yüzbaşının talebine karşılık Dâhiliye Nezareti, İstanbul'dan emir alınmadan Bandırma'ya İngiliz askeri çıkarılmasına izin verilmemesini hem kolordu komutanlığına hem de Bandırma Kaymakamlığına bildirmiştir.[41] Hariciye Nezareti ise zamanın nezaketi gözetilerek davranılması gerektiği yönünde bir uyarı yapmıştır.[42] Bandırma'ya geliş amacını Akbaş baskını benzeri bir olayın Bandırma'da meydana gelmesini önlemek olarak tanımlayan İngiliz binbaşı, lise binasını, bu binanın yakınındaki Hacı İsmail Efendi'nin evini ve bir başka evi işgal ederek yerleşmiştir.[43] Bandırma'ya gelen İngiliz birliğinin geliş amacını sezen 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa "*efrad-ı ahaliden silah alınmasına teşebbüs edilmesindeki vahametin Dersaadet itilaf mümessillerine kemali katiyetle"*[44] anlatılmasını istemiştir. Yusuf İzzet Paşa, Akbaş'tan kaçırılan silahları bulmak için vatandaşın elinden silah alınmasının sakıncasına vurgu yaparak bir anlamda ön almıştır.

Bandırma'ya çıkan İngiliz askeri birliğinin amacı Akbaştan kaçırılan silahları bulmaktı. İngiliz askeri birliğinin komutanı polis dairesine gelmiş, yanına merkez ve jandarma komutanlarını çağırmıştı. Onlara, 2-3 Şubat 1920 gecesinde Karacabey ve Susurluk taraflarına iki yüz araba silah gönderilip gönderilmediğini sormuştur. Kendisine bu iddianın doğru olmadığı cevabı verilmiştir. İngiliz komutan, arabacıların sorgulanması ile bu işin aslının ortaya

[39] Dâhiliye Nezaretinden Sadarete 19 Şubat 1920 tarihli yazı. DAB: HR. SYS. , 2611/4, Lef 66; Sadaretten Hariciye Nezaretine 21 Şubat 1920 tarihli yazı**.** *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 65; Harbiye Nezaretinden Sadarete 22 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 106; İzmit Mutasarrıflığından Dâhiliye Nezaretine 24 Şubat 1920 tarihli yazı**.** *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 74.
[40] Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 1 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 7.
[41] Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 2 Şubat 1920 tarihli yazı**.** *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 8.
[42]Hariciye Nezaretinden Dâhiliye Nezaretine 4 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 6.
[43] Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 4 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 9.
[44] 14. Kolordu Komutanı Mirliva Yusuf İzzet'ten Başkomutanlığa 5/6 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: BEO.,* 4616/346145, Lef 3; Harbiye Nazırı Fevzi Paşa, 14. Kolordu Komutanının fikrine katılmıştır. (Harbiye Nezaretinden Sadarete 9 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: BEO.,* 4616/346145, Lef 12.)

çıkacağı düşüncesini ortaya atmıştır. Arabacıların sorgulanmasının sonucunda silah taşınmadığı ortaya çıkmıştır.[45]

6 Şubat 1920 günü biri saat onda diğeri saat on birde iki İngiliz kruvazörü Bandırma limanına gelmiştir. Kruvazörlerden karaya asker çıkmamıştır. Bandırma ve Balıkesir İngiliz temsilcisi, İngiliz savaş kruvazörü süvarisi, Bandırma'daki İngiliz askeri birliğinin komutanı, 6 Şubat 1920 saat iki buçuk sonrada, 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa'yı ziyaret etmişlerdi. Akbaş'tan kaçırılan cephane hariç, Bandırma'dan Balıkesir ve Bursa yönüne yüz araba cephane taşındığını söylemişler ve 12-29 Şubat 1920 tarihleri arasında gerek Bandırma'dan gerekse Akbaş'tan kaçırılan cephanenin Bandırma'daki İngiliz askeri birliğinin komutanına teslim edilmesini istemişlerdi. Ayrıca Bandırma'dan ve Akbaş'tan silah kaçırılmasında rolü olanlar da 15 Şubat 1920'ye kadar teslim edilmeliydi.[46] Bandırma'daki İngiliz askeri birliğine ne bir tüfek ne de bir kişi teslim edilmemiştir.

Bandırma'daki İngiliz askeri birliği, 11 Şubat 1920 günü "*saat 9,5 evvelde*" Bandırma limanındaki torpido ile İstanbul'a gitmiştir. İngiliz askeri birliğinin komutanı, talep ettiği silah ve cephanenin Bandırma'ya geldiği zaman, Bandırma'daki İngiliz temsilciye teslim edilmesini istemiştir. Kendisine Bandırma'da kaldığı süre zarfında iyi davranıldığı için teşekkür etmiştir.[47]

İtilaf Devletleri'nin Bandırma ve çevresinde Akbaş'tan kaçırılan silahları arama faaliyetleri sonuç vermemiştir. Ama İtilaf Devletleri Akbaş vakasının faillerini bulmak için sonu Gelibolu'da sıkıyönetim uygulamasına kadar giden bir soruşturma açmışlardır.

28 Ocak 1920 saat beş buçukta Bergos iskelesine bandırası belirsiz bir torpido gelmiştir. Torpido iskeleye yanaşmadan beş on defa top atışı yapmıştır. İskeleye yanaşan torpidodan bir grup asker çıkmıştır. Karaya çıkan askerler Bergos iskelesi çevresinde dolaştıktan sonra yanlarına kahveci Mehmet Çavuş'u alarak torpidoya dönmüşlerdi. Ayrıca iskelede bulunan kayıkçılardan birisiyle hayli konuşmuşlardı. Bergos'a gelen torpido Çanakkale'ye doğru gitmiştir.[48] Torpidonun gelmesinden kısa bir süre sonra Gelibolu'da Akbaş baskınında rolü olanlarla ilgili tutuklamalar başlamıştır.

Gelibolu'daki Fransız kuvvetlerinin komutanı, Akbaş baskını ile ilgili olduğunu düşündüğü Kilitbahirli kayıkçılardan Hüseyin Bey'in eşini ve oğlu Hüsnü'yü, Çanakkaleli

[45] Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 7 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 23; Karesi Mutasarrıflığından Dâhiliye Nezaretine 7 Şubat 1920 tarihli yazı sureti. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 29.
[46] 14. Kol Ordu Komutanlığından Dâhiliye Nezaretine 6/7 Şubat 1920 tarihli şifre**.** *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 86.
[47] 14. Kolordu Komutanlığından Harbiye Nezaretine 11 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 50.
[48] Bergos Müdür Reşadeddin'in Dâhiliye Nezaretine 28 Ocak 1920 tarihli yazısı**.** *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 1; Kala-i Sultaniye Mutasarrıflığından Dâhiliye Nezaretine 31 Ocak 1920 tarihli yazı**.** *DAB: BEO.* 4626/346145, Lef 30.

Mustafa'yı, Acente Hasan'ın eşini ve kızını tutuklamıştır.[49] Akbaş baskını ile ilgili tutuklamalar devam etmiştir.

5 Şubat 1920 Perşembe günü Gelibolu'nun önde gelenleri tutuklanmıştır. Bunlar: Gelibolu İstinaf Savcısı Murtaza Bey, Gelibolu Belediye Başkanı Hafız Emin, Gelibolu Polis Komiseri İsmail Hakkı, eski Gelibolu Belediye Başkanı Hafız Hasan, orman memurlarından Mehmet, eşraftan Vahanizade Hüseyin Efendi, Telgraf Müdürü Hasan, eczacı Baha Bey, eşraftan Rüstem, Maliye Tahsildarı Sabri, Bolayır'dan iş için Gelibolu'ya gelmiş olan Jandarma Çavuşu Fahrettin Bey.[50] Aynı gün Gelibolu Mutasarrıfı Recep Bey, Gelibolu idare meclisi toplantısında görevi başındayken, on beş kişilik bir askeri birlik tarafından tutuklanıp süngülü askerlerin önünde daha önce tutuklananlarla birlikte Gelibolu'nun içinden yürütülüp vapura götürülmüştür.[51] Gelibolu'da Akbaş baskını ile ilgisi olduğu gerekçesiyle tutuklananlar, 5 Şubat 1920 akşamı alaturka saat iki sıralarında vapurla Çanakkale'ye getirilip Çanakkale askeri hapishanesine konulmuşlardı.[52]

Gelibolu Mutasarrıfı Recep Bey ve Gelibolu eşrafının tutuklanmalarını protesto etmek amacıyla Amasya'dan, Düzce'den, Eskişehir'den, Dersim'den, Aksaray'dan, Akdağ'dan, Arapkir'den, Darende'den, Gümüşhacıköy'den, Isparta'dan telgraflar çekilmiştir.[53] Çekilen bu telgraflar, vatandaşların yaşanan haksızlara tepki vermesi bakımından önemlidir.

Gelibolu Mutasarrıfı Recep Bey, Meclis-i Ayan Reisi Tevfik Paşa'nın kardeşidir. Yapılan girişimler sonucunda, Çanakkale askeri hapishanesinden çıkarılmış, eski redif

[49] Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 1 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 11; Dâhiliye Nezaretinden Sadarete 1 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: BEO.* 4626/346145, Lef 2.

[50] Gelibolu Mutasarrıflığı Vekâletinden Dâhiliye Nezaretine 5 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 25; Adliye ve Mezâhib Nezaretinden Sadarete 7 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 21; Gelibolu Mutasarrıflığı Vekâletinden Dâhiliye Nezaretine 5 Şubat 1920 tarihli telgrafname. *DAB: BEO.* ,4626/346145, Lef 32.

[51] Gelibolu Mebusları Şakir ve Celal Nuri'nin Meclis-i Mebusan'a verdikleri takrir sureti. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 59; Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 5 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 18; Dâhiliye Nezaretinden Sadarete 5 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 19; Edirne Vilayetinden Dâhiliye Nezaretine 5/6 Şubat 1920 tarihli telgraf sureti. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 26.

[52] Kala-i Sultaniye Mutasarrıflığından Dâhiliye Nezaretine 6 Şubat 1920 tarihli şifreli telgraf. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 27; Dâhiliye Nezaretinden Sadarete 7 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: BEO.,* 4626/346145, Lef 16; Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 7 Şubat 1920 tarihli yazı**.** *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 27.

[53] Amasya'dan Hariciye Nezaretine 12 Şubat 1920 tarihli telgraf. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 43/1-6; Amasya'dan Sadarete 12 Şubat 1920 tarihli telgraf**.** *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 47/1-6; Düzce'den Sadarete 12 Şubat 1920 tarihli telgraf. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 44/1-2; Eskişehir'den Sadarete 12 Şubat 1920 tarihli telgraf. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 45/1-3; Dersim'den Sadarete 12 Şubat 1920 tarihli telgraf. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 46; Aksaray'dan Sadarete 12 Şubat 1920 tarihli telgraf. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 51; Akçadağ Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Reisi Hüseyin Hamdi'den Hariciye Nezaretine 16 Şubat 1920 tarihli telgraf. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 52/1-2; Arapkir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Ali Asım'dan Hariciye Nezaretine 15 Şubat 1920 tarihli telgraf. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 53/1-4; Darende Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Namına (Ali imzalı) Sadarete 17 Şubat 1920 tarihli telgraf. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 54; Gümüşhacıköy Müdafaa-i Milliye Hukuk Cemiyeti Namına (Mehmet imzalı) Hariciye Nezaretine 16 Şubat 1920 tarihli telgraf. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 55/1-3; Isparta Heyet-i Milliyesinden Sadarete 17 Şubat 1920 tarihli telgraf**.** *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 63.

dairesine yerleştirilmiştir. Recep Bey, çağrıldığı zaman gelmesi şartıyla ve bin lira kefaletle 4 Nisan 1920'de serbest bırakılmıştır.[54] Arşiv belgeleri, Recep Bey ile birlikte tutuklanan diğer kişilerin durumlarının ne olduğunun tespit edilmesine imkân vermemektedir.

Gelibolu Mutasarrıfı Recep Bey ve Gelibolu'nun önde gelenlerinin tutuklanmasından iki gün sonra 7 Şubat 1920 günü öğe saatlerinde, saat on iki buçukta, Gelibolu'daki telgraf dairesine Fransız işgal kuvvetlerine mensup askerler yerleşmiş ve Osmanlı memurlarının haberleşme yapmasına izin vermemişlerdir. İtilaf Devletleri ile yapılan görüşmeler sonucunda, Osmanlı telgraf memurları 17 Şubat 1920'de tekrar telgraf haberleşmesine başladılar.[55]

12 Şubat 1920'de İtilaf Devletleri Gelibolu'ya yüz asker, dört subay, üç mitralyöz, on sandık cephane çıkarmıştı.[56] Gelibolu'ya yapılan çıkarmadan bir gün sonra Fransız, İngiliz, İtalyan komiserlikleri Osmanlı Devleti Hariciye Nezaretine ortak bir nota verdiler. Notaya göre Osmanlı Devleti, Mondros Mütarekesi'nin yirminci maddesini ihlal etmiştir. Bu nedenle Osmanlı Devleti, notayı almasından sonraki on beş gün içinde, mütareke şartları gereği kendisine bırakılan silah ve mühimmattan sekiz bin beş yüz tüfek, otuz mitralyöz, beş yüz bin fişeği İngiliz Karadeniz Ordusu tarafından görevlendirilecek subaya teslim edecektir.[57] Harbiye Nazırı Fevzi Paşa bu notaya karşı çıkmıştır. Çünkü Osmanlı Devleti'nin elinden sekiz bin beş yüz tüfeğin alınması, altı tümeni silahsızlandıracaktır. Ama Akbaş benzeri baskınların olmayacağının garantisi de yoktur. Eğer her baskından sonra, kaybolan silahlar Osmanlı Ordusu'ndan tazmin olunacak olursa, bu durum "*kuvva-yı gayr-i muntazamanın*" silahlanmasına neden olacağı gibi "*kuvva-yı muntazamayı*" silahsız bırakacaktır.[58] Harbiye Nazırı Fevzi Paşa'nın itirazı haklı görüldüğü için bu nota yürürlüğe konmamıştır. Ama Fransızlar Gelibolu'da sıkıyönetim benzeri bir düzen kurmuşlardır.

Fransızlar işe Gelibolu'ya çevreden gidip geleceklere kısıtlamalar koyarak başlamışlardır. 16 Şubat 1920 tarihinden geçerli olmak üzere, Gelibolu'ya, Gelibolu'nun

[54] Kala-i Sultaniye Mutasarrıflığından Dâhiliye Nezaretine 7 Şubat 1920 tarihli telgrafname. *DAB: BEO.* 4626/346145, Lef 34; Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 10 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 41; Dâhiliye Nezaretinden Sadarete 10 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: BEO.* 4626/346145, Lef 19; Hariciye Nezaretinden Dâhiliye Nezaretine 12 Nisan 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 121; Hariciye Nazırı Safa Bey'den Dâhiliye Nazır Vekili Mustafa Arif Bey'e 1 Mart 1921 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 88.

[55] Dâhiliye Nezaretinden Sadarete 8 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: BEO.*, 4626/346145, Lef 8; Edirne Vilayetinden Dâhiliye Nezaretine 7 Şubat 1920 tarihli telgraf. *DAB: BEO.,* 4626/346145, Lef 38; Gelibolu Posta ve Telgraf Merkezi Müdüriyetinden Dâhiliye Nezaretine 7 Şubat 1920 tarihli telgraf. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 56; Edirne Vilayetinden Dâhiliye Nezaretine 7 Şubat 1920 tarihli şifreli telgraf. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 32; Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 17 Şubat 1920 tarihli yazı**.** *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 61.

[56] Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 12 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 48; Dâhiliye Nezaretinden Sadarete 12 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: BEO.*, 4616/346145, Lef. 27.

[57] Hariciye Nezaretinden Sadarete 18 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 77.

[58] Harbiye Nezaretinden Sadarete 21 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 83.

çevresinden gelenler, eğer araba veya dört atlıdan fazla hayvan ile gelmişlerse, dönüşlerinde Gelibolu'daki Fransız işgal komutanlığından belge almak zorundaydılar. Bu kurala uymayanlar "*itlaf*" edilecekti.[59] Gelibolu'daki Fransız işgal kuvveti, koyduğu kısıtlamaları arttırmış, Gelibolu mutasarrıflığına yedi maddelik bir tebligat yapmıştır: Fransız kuvvetlerine karşı yapılan Akbaş baskını nedeniyle Gelibolu ve Kilitbahir bölgelerinin Fransız komutanı aşağıdaki önlemleri almıştır. Geceleri alafranga saat 7.55'ten sonra köylerin içinde ve etrafında dolaşmak, Fransız kuvvetlerinin izni olmadan yasaktır. Belirtilen saatten sonra etrafta dolaşanlar tutuklanarak Kilitbahir'e gönderilecektir. Belirlenen saatler içinde gezen bir kimse, itilaf kuvvetlerinin ikinci uyarısına itaat etmez ise vurulacaktır. Saldırı olursa veya karışıklık çıkarsa, bunlara neden olanlar ile birlikte o köylere civar köylerde sorumlu tutulacaktır. Sivil şahısların sabah olmadan yollarda gezmesi yasaktır. Bu konudaki izinleri Fransız komutanlığı verecektir. Yayınlanan bu emirler, 22 Şubat 1920'de yürürlüğe girecekti.[60] Fransız işgal gücü, yayınladığı talimatnameyle, Gelibolu'da örfi idare kurmuştur. Harbiye Nezareti, Gelibolu Fransız işgal komutanlığının yayınladığı talimatnameyle "*memleketin inzibat ve asayişi dâhiliyesine müdahale*"[61] edeceği gerekçesiyle bu duruma itiraz edilmesini istemişti. Hariciye Nezareti itiraz etmemiştir.

Yapılan araştırmalar sonucunda Akbaş baskınını yapanlar bulunamamıştı. Ama İstanbul'daki İngiliz komiserliği, 7 Mart 1920'de, Akbaş baskınında etkisi olduğunu düşündüğü Çanakkale Komutanı Şevket Bey'i, Akbaş Komutanı Binbaşı Mehmet Bahri Bey'i, Çanakkale Jandarma Subayı Rıza Bey'i, Reşadeddin Bey'i, yargılamak istemiş ve yargılamak istediği kişilerin 15 Mart 1920 tarihine kadar teslim edilmesini istemiştir.[62] İngiliz komiserliğinin talebi kuvveden fiile çıkmamıştır.

Sonuç

Akbaş'tan alınan silah ve cephane, Bergos iskelesinden yüklenmiş, Lâpseki, Beypaş, Hacıkemler, Balcılar, Çan ve en sonunda Yenice'ye getirilmiştir.[63] Ezine Kaymakamı'nın bildirdiğine göre 61. Tümene mensup olan Hamdi Bey, 5/6 Şubat 1920'de Ezine'ye gitmiştir. Orada, önceden terhis olmuş yedek subaylardan dört kişiyi, mühimmat nakli ile

[59] Edirne'de 1. Kolordu'dan Harbiye Nezaretine 15 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 83; Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 24 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 91.
[60] Edirne'den Harbiye Nezaretine 26 Şubat 1920 tarihli şifre. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 94.
[61] Harbiye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 2 Mart 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 95.
[62] İngiltere Fevkalade Komiserliğinden Varit Olan 7 Mart 1920 tarihli ve 2725 numrulu takririn tercümesi. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 110; Hariciye Nezaretinden Sadarete 9 Mart 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 109.
[63] Adnan Sofuoğlu, "Akbaş Baskını (Olayı) ve Yankıları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: IX, Sayı: 26, Mart 1993, s. 428-429; Zeynel Kozanoğlu, *Hamdi Bey ve Akbaş Baskını*, Güvendi Matbaası Ankara 1970, s. 99.

görevlendirmiştir. Hamdi Bey, cephane taşımak için nakil vasıtaları arıyordu.[64] Buradan Hamdi Bey'in Yenice'de depo edilmiş olan cephaneyi başka bir yere taşımak istediği sonucuna ulaşılabilir.

Ama Hamdi Bey, cephaneyi taşımayı başaramamıştır. Çünkü ikinci defa isyan eden Anzavur Ahmet 17 Şubat 1920'de Biga'ya gelmiş, belediye binasını işgal etmiştir. Onun Biga'da hâkimiyet kurması, bu bölgede kuvva-yı milliye adına faaliyet yürüten Hamdi Bey'i endişeye sevk etmiştir. Hamdi Bey'in amacı Yenice'deki silahları korumaktı. Bu nedenle daha Anzavur Ahmet Biga'ya saldırmadan önce en güvendiği arkadaşı Dramalı Rıza Bey'i Yenice'ye göndermişti. Hamdi Bey, isyancılar Biga'da hâkimiyet kurmazdan önce Biga'dan ayrılmıştır. Yolunun üzerindeki İnova'ya uğrar ve burada Anzavur taraftarı köylüler tarafından yakalanıp Gâvur İmam Fevzi kuvvetlerine teslim edilmiştir. Gâvur İmam'ın adamları Hamdi Bey'i Biga'ya götürürken yolda şehit etmiştir.[65]

Biga'da başarılı olup Hamdi Bey'i şehit eden Ahmet Anzavur taraftarı isyancılar, Akbaş'tan alınan silah ve cephanenin bulunduğu Agonya [Hamdi Bey Kasabası] nahiyesine bağlı Yenice'ye saldırmışlar ve Yenice'yi savunan kuvva-yı milliye ile otuz sekiz saat çarpışmışlar ve çekilmek zorunda kalmışlardı. 22 Şubat 1920'de Ahmet Anzavur'un sekiz yüz adamından oluşan kuvvet, Biga'dan aldıkları topları da kullanmak suretiyle tekrar Yenice'ye saldırmış ve orada bulunan beş yüz kişilik kuvva-yı milliye'yi dağıtmıştır.[66] Yenice'de bulunan cephane konusunda genel kanı[67] Dramalı Rıza Bey'in buradaki cephaneleri isyancılara vermemek için patlattığı yönündedir.

14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa, cephanenin tamamının patlatıldığı şeklindeki kanaati "*Altmış birinci fırkaca bu müsademeyi men etmek ve öyle müddahar [biriktirilmiş] esliha ve cephane varsa zapt ve müsadere eylemek üzere müfrezeler izam kılınmış ve bu müfrezeler usât ile müsademeye başlamışlardır. Maa-mâfîh gerek müfrezelerin vakt ü zamanıyla müsademe mahalline yetişememesinden gerekse cepheden fazla kuvvetin ifrâzı [ayrılması] mümkün olmamasından Yenice karyesine dâhil olmağla birçok esliha ve cephaneyi*

[64] Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığından Dâhiliye Nezaretine 7 Şubat 1920 tarihli telgraf. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 33; Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine 8 Şubat 1920 tarihli yazı. *DAB: HR. SYS.*, 2611/4, Lef 28.
[65] İlhami Bebek, *Milli Mücadele'de Akbaş Cephaneliği Baskını*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994, s. 91-92; Mücteba İlgürel, *Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, İstanbul 1999, s. 193.
[66] 23 Şubat 1920 tarihli Dâhiliye Nezaretine suret başlıklı yazı. *DAB: BEO.*, 4616/346145, Lef 26.
[67] Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt: III, s. 25; Zeynel Kozanoğlu, *a.g.e.*, s.110; Osman Akandere, "Dramalı Rıza Bey ve Kuzey Batı Anadolu Kuvva-yı Milliye Mücadelesindeki Hizmetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XIX, Sayı: 57, Kasım 2003, s. 1004.

yağmaya muvaffak oldukların anlaşılmaktadır"[68] isyancıların Yenice'deki cephanenin bir kısmını ele geçirdiklerini yazarak yalanlamıştır.

Hamdi Bey ve arkadaşları, İtilaf Devletleri'nin kendilerini en güvenli hissettikleri yer olan Boğazlar bölgesinde yaptıkları Akbaş baskını ile onlara güvende olmadıkları duygusunu vermiştir. Bu duygu, Gelibolu'daki Fransızlara örfi idare uygulamak zorunda bırakmıştır. Ele geçirilen silahlar, Yunan işgaline karşı kullanılamamıştır. Bunun nedeni, Anzavur Ahmet'in ikinci isyanı neticesinde Yenice'de depo edilmiş silah ve cephaneye zarar vermiş olmasıdır. Akbaş baskını, milli kuvvetlere moral olmuştur.

Gelibolu'daki Rumlar, Akbaş baskınını bahane ederek Fransız işgal kuvvetlerinden silah istemişlerdir. Bu duruma örnek: Rum nüfusun yoğun yaşadığı Galata ve Maydos'ta oturanlar, Akbaş'tan alınan silahların Gelibolu'nun Müslüman ahalisine dağıtıldığını öne sürerek kendilerini savunmak için silah istemişlerdir. Başarılı da olmuşlardır bu konuda. Fransız Yüzbaşı Viba, Galata köyüne çeşitli ebatlarda on beş adet silah vermiştir. Maydos'ta ise on sekiz silahlı Rum, Fransız askerleriyle birlikte devriye atıyordu.[69]

Fransız işgal kuvvetlerinin Gelibolu'da örfi idare kurmaları, Gelibolu'daki Rumların Akbaş baskınını silahlanma vesilesi olarak görmeleri, silah taşıma ve kaçırma konusunda kuvva-yı milliyeyi durduramamıştır. Kuvva-yı milliye, 11-14 Mayıs 1920 tarihleri arasında, Lâpseki'den Gelibolu'ya kayık geçişini yasaklamıştır. Gelibolu'dan Lâpseki'ye gidecek olanları ise geri dönmemek kaydıyla bırakmıştır.[70] Bu yasağın nedeni: top ve top mermisi taşıma faaliyetinin ihbar edilmesinin önüne geçmekti.

KAYNAKÇA

Devlet Arşiv Başkanlığı Belgeleri

BEO: 4616/346145

DH. EUM. AYŞ: 22/82;32/58; 35/5; 75/106

DH. KMS: 53-3/27; 53-2/108; 53-4/14; 53-3/23; 53-3/11

HR. SYS: 2611/4

Kitaplar

ATATÜRK, Kemal, *Nutuk Vesikalar*, Vesika No: 239 (b), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.

[68] 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa'dan Harbiye Nezaretine 22 Şubat 1920 tarihli şifre. *DAB: HR. SYS.,* 2611/4, Lef 107/1-2.
[69] Jandarma Alay Komutanlığının 3 Mart 1920 tarihli rapor sureti. *DAB: DH. EUM. AYŞ.,* 35/5, Lef 2.
[70] Dâhiliye Nezaretinden Sadarete ve Harbiye Nezaretine 23 Mayıs 1920 tarihli yazı. *DAB: DH. EUM. AYŞ.,* 75/106, Lef 1.

AKYÜZ, Yahya, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

BEBEK, İlhami, *Milli Mücadele'de Akbaş Cephaneliği Baskını*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994.

İLGÜREL, Mücteba, *Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, İstanbul 1999

KOZANOĞLU, Zeynel, *Hamdi Bey ve Akbaş Baskını*, Güvendi Matbaası Ankara 1970.

ÖZALP, Kazım, *Milli Mücadele (1919-1922)*, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998.

TANSEL, Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt: III, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1978.

Makaleler

AKANDERE, Osman, "Dramalı Rıza Bey ve Kuzey Batı Anadolu Kuvva-yı Milliye Mücadelesindeki Hizmetleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XIX, Sayı: 57, Kasım 2003.

SANCAKTAR, Fatih Mehmet, "Mondros Mütarekesi'nin 20. Maddesi ve İtilaf Güçlerinin Çatalca ve İstanbul Boğazı'ndaki Osmanlı Askeri Mühimmatını Satma veya İmha Etme Girişimlerine Osmanlı Devleti'nin Engel Olma Çabası (1921-1922)", *İmparatorluklar Çağına Veda*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2019.

SOFUOĞLU, Adnan, "Akbaş Baskını (Olayı) ve Yankıları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: IX, Sayı: 26, Mart 1993.

URAL, Selçuk, "İngiltere'nin Mondros Mütarekesi'nin 20. Maddesi'ne Aykırı Uygulamaları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 44, Güz 2009.